

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o sporočilu Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Spodbujanje in usmerjanje mednarodnega sodelovanja EU na področju raziskav in inovacij: Strateški pristop

COM(2012) 497 final

(2013/C 76/08)

Poročevalec: **Gerd WOLF**

Evropska komisija je 14. septembra 2012 sklenila, da v skladu s členom 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije Evropski ekonomsko-socialni odbor zaprosi za mnenje o naslednjem dokumentu:

Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Spodbujanje in usmerjanje mednarodnega sodelovanja EU na področju raziskav in inovacij: strateški pristop

COM(2012) 497 final.

Strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo, zadolžena za pripravo dela Odbora na tem področju, je mnenje sprejela 8. januarja 2013.

Evropski ekonomsko-socialni odbor je mnenje sprejel na 486. plenarnem zasedanju 16. in 17. januarja 2013 (seja z dne 16. januarja) s 133 glasovi za, 1 glasom proti in 2 vzdržanima glasovoma.

1. Povzetek

1.1 Uspehi na področju raziskav in inovacij so odločilni za konkurenčnost Evrope v svetovnem merilu in s tem tudi postavljajo temelje za delovna mesta, socialne storitve in blaginjo. Program Obzorje 2020 vsebuje nujno potrebne ukrepe podpore, ki jih v ta namen namerava sprejeti EU. Eden od vidikov programa je mednarodno sodelovanje s partnerji in državami zunaj EU.

1.2 Mednarodno sodelovanje na številne načine pozitivno vpliva na napredek sodelujočih partnerjev na tem področju, poleg tega pa pripomore k boljšemu razumevanju med narodi.

1.3 Kakšne so koristi tovrstnega sodelovanja za Evropo, pa je močno odvisno od privlačnosti evropskega raziskovalnega prostora ter od ugleda in učinkovitosti evropskih univerz, raziskovalnih ustanov in podjetij, vključno z malimi in srednje velikimi. Zagotovitev za to potrebnih pogojev v celotni Evropi je eden od glavnih ciljev strategije Evropa 2020.

1.4 Zato je toliko pomembneje, da se spričo trenutne finančne in gospodarske krize izvaja anticiklična evropska politika podpore ter se z vsemi finančnimi in strukturnimi ukrepi krepijo evropski raziskovalni prostor, njegovi temelji in njegova mednarodna razsežnost, da se izboljša njegova privlačnost in da se sredstva za to področje ne zmanjšujejo. Proračun za Obzorje 2020 ne sme biti žrtev igre različnih interesov.

1.5 Glavni cilj okvirnih sporazumov s partnerskimi državami mora biti zagotovitev enakih pogojev za vse z vzajemnimi pravicami in obveznostmi. Poleg tega evropska zakonodaja partnerjev pri sodelovanju ne sme omejevati bolj, kot je za evropske interese nujno potrebno. Za ustvarjalnost je potrebna svoboda delovanja.

1.6 V skladu z načelom subsidiarnosti morajo sporazume o projektne sodelovanju vedno sklepati akterji, ki so sami udeleženi pri projektu sodelovanja oz. so odgovorni za njegovo organizacijo.

1.7 Velike raziskovalne infrastrukture in predstavitveni projekti lahko presegajo zmogljivosti in tudi potencialne potrebe posameznih držav članic (morebiti celo celotne EU), zato je morda potrebno, da se vanje neposredno vključi Komisija.

1.8 Pogoj za uspeh mednarodnih projektov sodelovanja so zanesljivost, kontinuiteta in rezerve za nepredvidene dogodke med celotnim trajanjem projekta, za kar so potrebne posebne priprave. Poleg tega je treba sodelujočim strokovnjakom zagotoviti dovolj mobilnosti in jo spodbujati.

1.9 Mednarodno sodelovanje ni namenjeno samo sebi, temveč povezuje delovno silo. Temeljiti mora na dodani vrednosti, ki se pričakuje v posameznem primeru. Nikakor pa ne sme postati politično sredstvo za zunanjo politiko Komisije.

1.10 Glavno izhodišče mora biti lastni interes EU, pa tudi krepitev evropskega raziskovalnega prostora in evropske inovativnosti. Zato bi bilo treba sodelovanje s partnerji iz držav v razvoju, ki ga finančno podpira Evropa, financirati predvsem s sredstvi za razvojno pomoč.

1.11 Dejstvo, da še vedno ni skupnega patenta EU za zaščito intelektualne lastnine, evropske partnerje pri sodelovanju postavlja v gospodarsko precej slabši položaj. Odbor poziva Parlament, Komisijo in Svet, naj podprejo načrtovane korake za uvedbo *evropskega patenta z enotnim učinkom* in končno odpravijo zastoj na tem področju. Pri tem bi bilo treba na evropski ravni določiti obdobje odloga, da se preprečijo negativni vplivi na inovacije (*angl. grace period*).

1.12 Informacije o izvajanju strateškega pristopa je treba zbrati brez uporabe novih instrumentov – npr. na podlagi podatkov evropskega semestra.

2. Kratka vsebina sporočila Komisije

2.1 Sporočilo opisuje razloge, strateške cilje in nekatere postopke pri mednarodnem sodelovanju na področju raziskav, razvoja in inovacij. Mednarodno sodelovanje je opredeljeno kot sodelovanje s partnerji zunaj EU.

2.2 Cilji mednarodnega sodelovanja so:

- a) **izboljšanje odličnosti in privlačnosti Unije pri raziskavah in inovacijah kot tudi njene gospodarske in industrijske konkurenčnosti** z omogočanjem dostopa do zunanjih virov znanja, privabljanjem talentov in naložb v Unijo, olajševanjem dostopa do novih trgov in trgov v vzponu ter sprejemanjem skupnih praks za izvajanje raziskav in izkoriščanje rezultatov;
- b) **reševanje svetovnih družbenih izzivov** s hitrejšim razvojem in uvajanjem učinkovitih rešitev ter optimizacijo uporabe raziskovalne infrastrukture;
- c) **podpiranje zunanje politike Unije** s tesnim usklajevanjem s politiko širitve, sosedsko politiko, trgovinsko politiko, skupno zunanjo in varnostno politiko, politiko človekoljubne pomoči in razvoja ter z vključitvijo raziskav in inovacij v obsežen sveženj zunanjih ukrepov.

2.3 Za novi strateški pristop k mednarodnemu sodelovanju na področju raziskav in inovacij bo značilno naslednje:

- pri programu Obzorje 2020 bodo lahko brez omejitev sodelovali udeleženci iz tretjih držav, kar bo evropskim raziskovalcem omogočilo, da bodo lahko sodelovali z najboljšimi znanstveniki z vsega sveta;
- ciljno usmerjeno mednarodno sodelovanje z obsegom in področjem, ki sta potrebna za doseg čim večjega učinka;
- razvoj večletnih načrtov za sodelovanje s ključnimi partnerskimi državami in regijami;
- krepitev partnerstva med Komisijo, državami članicami in ustreznimi zainteresiranimi stranmi;
- spodbujanje skupnih načel mednarodnega sodelovanja na področju raziskav in inovacij;
- krepitev vloge Unije v mednarodnih organizacijah in večstranskih forumih ter
- izboljšanje izvajanja, upravljanja, spremljanja in ocenjevanja.

3. Splošne ugotovitve Odbora

3.1 Uspehi na področju raziskav in inovacij so odločilni za konkurenčnost Evrope v svetovnem merilu in s tem tudi postavljajo temelje za delovna mesta, socialne storitve in blaginjo. Program Obzorje 2020 zajema nujno potrebne ukrepe podpore, ki jih v ta namen namerava sprejeti Evropska komisija. Eden od vidikov programa Obzorje 2020 je tudi mednarodno sodelovanje.

3.2 Mednarodno sodelovanje na področju raziskav in inovacij na številne načine pozitivno vpliva na napredek sodelujočih partnerjev na tem področju, poleg tega pa pripomore k boljšemu razumevanju med narodi. To velja ne le znotraj evropskega raziskovalnega prostora, temveč tudi v svetovnem merilu in torej ravno tako za temo, ki je obravnavana v tem mnenju. Odbor ponavlja priporočila, ki jih je že podal o tem vprašanju ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Glej UL C 306, 16.12.2009, str. 13.

3.3 Glede na navedeno Odbor pozdravlja novo sporočilo Komisije ter na splošno podpira njene cilje in argumente.

3.4 Pogajalsko izhodišče Evrope ob začetku partnerstev in koristi mednarodnega sodelovanja za EU so bistveno odvisni od privlačnosti evropskega raziskovalnega prostora ter od ugleda in učinkovitosti evropskih univerz in raziskovalnih ustanov, pa tudi od inovativnosti podjetij, vključno z malimi in srednje velikimi.

3.5 Vzpostavitev za to potrebnih pogojev v celotni Evropi sodi med glavne cilje strategije Evropa 2020. Zato je toliko pomembnejše, da se spričo trenutne finančne in gospodarske krize izvaja anticiklična evropska politika podpore, torej da se sredstva na tem področju ne zmanjšujejo, temveč se z vsemi finančnimi in strukturnimi ukrepi krepijo evropski raziskovalni prostor, njegovi temelji in njegova mednarodna razsežnost ter se izboljša njegova privlačnost. V ta namen pa morajo biti za program Obzorje 2020 zagotovljena sredstva v vsaj takem obsegu, kot je predlagala Komisija. Zato Odbor ponavlja že večkratni poziv Evropskemu parlamentu in Svetu, naj na tem področju ne dovolita omejitev in naj ta proračun ne bo žrtev igre različnih interesov.

3.6 Raziskave in inovacije niso enako uspešne v vseh državah članicah. Kot že večkrat, Odbor znova poziva države članice znotraj evropskega raziskovalnega prostora, ki trenutno nimajo dovolj odličnih raziskovalnih ustanov in inovacijskih centrov, naj to slabost čim prej odpravijo in v ta namen uporabijo strukturna in kohezijska sredstva, hkrati pa naj z učinkovito politiko podpore in gospodarsko politiko omogočijo nastanek zadostnega števila odličnih raziskovalcev in inovativno podjetništvo. Samo tako je mogoče uresničiti uporabni koncept *Teaming of Excellence* (združevanje odličnosti) ⁽²⁾. Odbor zato poziva vse države članice (po potrebi pa tudi zasebno gospodarstvo), naj končno uresničijo cilje lizbonske strategije, ki so bili preneseni v strategijo Evropa 2020, ter 3 % BDP namenijo za raziskave in razvoj.

3.7 Eden od ciljev, ki jih navaja Komisija, je, da bodo „pri programu Obzorje 2020 [...] lahko brez omejitev sodelovali udeleženci iz tretjih držav, kar bo evropskim raziskovalcem omogočilo, da bodo lahko sodelovali z najboljšimi znanstveniki z vsega sveta“. Ta možnost seveda obstaja ⁽³⁾ že več desetletij in

se tudi intenzivno izkorišča. Zato bi morala Komisija sedanjo situacijo jasneje opisati. Pojasniti bi morala, s katerimi novimi sredstvi želi zagotoviti dodatne svoboščine in katere ter kaj naj bi se oblikovalo in spodbujalo na novo.

3.8 Komisija kot pomemben podporni ukrep za uspešno mednarodno sodelovanje predlaga sklepanje okvirnih sporazumov s potencialnimi partnerskimi državami. Po mnenju Odbora bi bilo treba tovrstne sporazume sklepati predvsem s posebej inovativnimi, uspešnimi in učinkovitimi industrijskimi državami. Okvirni sporazumi bi morali pri tem – po zgledu sporazumov o prosti trgovini – predvsem zagotoviti enake pogoje za vse z vzajemnimi pravicami in obveznostmi. Vendar pa evropska zakonodaja potencialnih partnerjev ne bi smela omejevati bolj, kot je za evropske interese nujno potrebno.

3.9 V okvirnih sporazumih se je treba izogniti kakršnim koli nerelevantnim vidikom in vplivom ter omogočiti dovolj prožnosti in svobode delovanja, da bo mogoče sklepati pogodbe, ki bodo čim bolj prilagojene posameznim primerom in izhodiščni situaciji. Za ustvarjalnost je potrebna svoboda delovanja.

3.10 Še posebej pomembni so ustrezna zanesljivost, kontinuiteta in rezerve za nepredvidene dogodke med celotnim trajanjem projektov sodelovanja. To pa je zahtevna naloga, za katero so potrebne posebne priprave.

3.11 V skladu z načelom subsidiarnosti bi morali sporazume o sodelovanju vedno sklepati akterji, ki so sami udeleženi pri projektu sodelovanja oz. so kot organizacija odgovorni zanj.

3.12 Kot pri velikih znanstveno-tehničnih projektih bi morala biti Komisija neposredno vključena samo takrat, ko projekt presega zmožnosti posameznih držav članic, podjetij ali raziskovalnih ustanov, in bi morala v teh primerih tudi prevzeti odgovornost. Odbor ponovno poudarja ⁽⁴⁾, da lahko zlasti velika raziskovalna infrastruktura in predstavitveni projekti presegajo zmogljivosti, pa tudi potencialne potrebe posameznih držav članic (morebiti celo celotne EU), zato bi bilo morda potrebno, da je Komisija vanje bolj vključena.

⁽²⁾ Glej npr. Peter Gruss in MaxPlanckForschung 3/12, str. 6, ISSN 1616-4172.

⁽³⁾ Glej UL C 306, 16.12.2009, str. 13, točka 3.2.

⁽⁴⁾ Glej UL C 181, 21.6.2012, str. 111, točka 4.3.1.

3.13 Mednarodno sodelovanje se v večini primerov razvije prek osebnih stikov med raziskovalci, raziskovalnimi skupinami, podjetji (vključno z malimi in srednje velikimi) ali raziskovalnimi organizacijami, ki jih ti akterji običajno navežejo in vzdržujejo na mednarodnih strokovnih konferencah ali strokovnih sejmih. Teh procesov samoorganizacije se je treba zavedati, jih izkoristiti in jih bolj spodbujati. Odbor izraža obžalovanje, da se Komisija doslej še ni vidno odzvala na njegova priporočila v zvezi s tem vprašanjem, ki jih je že večkrat ponovil.

3.14 Zadostna mobilnost strokovnjakov, ki sodelujejo pri projektih sodelovanja, je pogoj za uspeh. Komisija bi morala ta vidik natančneje obravnavati, po možnosti po vzorcu pravil in modelov spodbujanja, ki veljajo za mobilnost znotraj Evrope.

3.15 Odbor izraža zaskrbljenost (točka 5 sporočila Komisije), da bi mednarodno sodelovanje za Komisijo lahko postalo politično sredstvo, ki služi samo sebi, ali sredstvo za njeno zunanjo politiko. Sodelovanje pa ni cilj samo po sebi, temveč zahteva dodatna prizadevanja, ki se splečajo zaradi obogatitve in dopolnitve znanja in spretnosti ter zaradi sadov inovacij. Zato bi moralo biti pri projektih sodelovanja udeleženih samo toliko akterjev, kolikor jih lahko prispeva k dodani vrednosti.

3.16 Pri tem ne gre le za prednost pri razdeljevanju sredstev, temveč tudi za upravne obremenitve. Čeprav obstaja upanje, da bodo napovedani ukrepi za poenostavitve⁽⁵⁾ zmanjšali breme, ki ga izvajanje programa Obzorje 2020 nalaga Evropi, pa program še vedno zahteva precej delovnih zmogljivosti znanstvenikov in raziskovalcev. Če bi temu dodali še sodelovanje na svetovni ravni, za katerega bi morebiti veljali preveč formalni postopki, bi nastala nevarnost, da bi se birokracija ponovno preveč razbohotila.

3.17 Eden od nadaljnjih pomislekov je povezan z uporabo sredstev za program Obzorje 2020, ki jih je žal še vedno premalo. Če se ta sredstva stekajo v države zunaj EU, se samodejno odvzamejo evropskemu raziskovalnemu prostoru. Tukaj je treba vedno skrbno pretehtati prednosti, tudi z vidika precejšnjega zaostanka držav članic EU. Zato bi bilo treba sodelovanje, pri katerem gre predvsem za razvojno pomoč, financirati pretežno iz proračuna za tovrstno pomoč.

3.18 Komisija v sporočilu obravnava tudi vprašanje intelektualne lastnine, v katerem vidi razlog za „evropski“ pristop. Pri

temeljnih raziskavah gre predvsem za priznanje, da ima novo odkritje ali spoznanje prednost s časovnega vidika. Toda že v prehodnem obdobju do uporabe se seveda zastavi vprašanje glede možnosti patentiranja posamezne iznajdbe.

3.19 To je za Evropo že desetletja boleča točka, saj še vedno ni skupnega patenta EU. Vsa podjetja v EU, zlasti mala in srednje velika, imajo zaradi tega večkratne stroške v primerjavi s svojimi partnerji zunaj Evrope (npr. v ZDA) ali pa se odpovejo patentu, torej izgubijo patentno varstvo. Odbor poziva Parlament, Komisijo in Svet⁽⁶⁾, naj v celoti podprejo kratkoročno načrtovane korake za uvedbo *evropskega patenta z enotnim učinkom* in naj končno odpravijo zastoj na tem področju. Zato pozdravlja resolucije Evropskega parlamenta o tem vprašanju⁽⁷⁾. Pri tem bi bilo treba na evropski ravni določiti tudi obdobje odloga⁽⁸⁾, da se preprečijo negativni vplivi na inovacije (*angl. grace period*).

3.19.1 Nadalje bi bilo treba znova razpravljati o pravilih intelektualne lastnine, ki veljajo za mednarodne skupne tehnološke pobude, in jih pregledati.

4. Posebne ugotovitve Odbora

4.1 Komisija predlaga, da se seznam držav, upravičenih do samodejnega financiranja, omeji tako, da bo veljavno merilo za izbor, ki temelji izključno na bruto nacionalnem dohodku na prebivalca, dopolnjeno z dodatnim merilom, ki bo temeljilo na skupnem bruto domačem proizvodu, s čimer bodo izključene države nad določenim pragom.

4.1.1 Odbor meni, da bi bilo treba to vprašanje obravnavati bolj diferencirano. Glavno merilo za sodelovanje z izbranimi državljani iz držav zunaj EU, ki ga finančno podpira EU, bi moralo biti izključno poseben interes evropskih organizacij, podjetij, MSP, znanstvenikov in raziskovalcev za pridobitev s tem povezanega strokovnega znanja ali njihove potrebe po tem znanju. Prednost mora imeti spodbujanje evropskega raziskovalnega prostora. Tudi če je za projekt potreben izjemen strokovnjak iz države z višjim bruto domačim proizvodom, se sme njegovo delo financirati samo, če ni nobene druge možnosti za uporabo njegovih sposobnosti in znanja za evropske interese. Odločilen mora biti lastni interes EU!

⁽⁶⁾ Svet Evropske unije, 23. junij 2011 – 11328/11.

⁽⁷⁾ <http://www.europarl.europa.eu/news/sl/pressroom/content/20121210IPRO4506/html/Parlament-potrdil-enotni-evropski-patent>

⁽⁸⁾ Glej mnenje EESO *Dostop do znanstvenih informacij – javne naložbe*, točka 3.4. (Glej stran 48 tega Uradnega lista).

⁽⁵⁾ Glej UL C 48, 15.2.2011, str. 129, točka 1.2.

4.2 Po mnenju Komisije so za izvedbo strateškega pristopa potrebne objektivne informacije. Odbor pozdravlja ustno navedbo predstavnika Komisije, da priprava statistik in zbiranje podatkov, ki se predlagata v sporočilu, ne bosta prinesla dodatnih obremenitev, saj bo Komisija v ta namen uporabila že obstoječe vire. Odbor priporoča, da se npr. izkoristijo podatki evropskega semestra ⁽⁹⁾ in se tako preprečijo dodatne obremenitve za podjetja in raziskovalce.

V Bruslju, 16. januarja 2013

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_sl.htm